

EPIDERMISZ
RHIZODERMISZ

ELSŐDLEGES BŐRSZÖVET - EPIDERMISZ

HATÁS BŐRSZÖVETE – EPIDERMISZ

Eredet: tunika – protoderma

A, SEJTEI:

fedősejtek (alak, méret, rendeződés, rétegek)
sztóma komplex sejtjei : **zárósejtek** + **melléksejtek**
típusok: alak, melléksejtek száma, helyzete

fedőszőrök – trichómák: protodermából
epidermisz sejtből

mirigyszőrök – trichómák: protodermából
epidermisz sejtből

Típusok: egysejtű, többsejtű, elágazó, pikkely, stb.

parasejtek – élettelen: fűfélék levele
szilika sejtek – érdekesség: fűfélék levele
bulliform sejtek: levelek alakváltozása
kristálytartó sejtek
olajtartó sejtek
tannin sejtek

EMERGENCIÁK (rózsatüske)

B, KUTIKULA

C, EPIKUTIKULÁRIS VIASZ

GYÖKÉR BŐRSZÖVETE – RIZODERMISZ

Eredet: dermatogén

SEJTEI:

fedősejtek
gyökérszőrök

IDIO-
BLASZ-
TOK

MÁSODLAGOS BŐRSZÖVET

PERIDERMA: PARA: PHELLOGÉN,
PHELLODERMA,
PHELLOM
PARASZEMÖLCSÖK – LENTICELLÁK

HARMADLAGOS BŐRSZÖVET

RHITIDÓMA – HÉJKÉREG:
PARA + ELHALT HÁNCSS

A fedősejtek változatos alakúak a kétszikűek többségénél.

A sejtek szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Emiatt nyúzatot lehet készíteni.

Az epidermiszről replika készíthető körömlakk felhasználásával: a felületre szárított réteg lehúzható, és mikroszkópban vizsgálható.

A fűfélék epidermiszének fedősejtjei szabályosabb alakúak, rendezetten helyezkednek el. A sejtek hullámos fallal kapcsolódhatnak egymáshoz: nagyobb felület.

Szárazság vagy erős fény hatására a bulliform (tömlő) sejtek vizet adnak le, elveszítik turgorukat. Ennek következtében a levél behajlik vagy feltekeredik, csökkenti ezzel a párologtató és a fénynek kitett felületet.

A tannin tartalmú sejtek optikai védelmet adnak. A polimerben a kettőskötések delokalizált elektron-felhője jó fényelnyelést biztosít.

Az epidermisz sejtjei elő sejtek: sejtmagjuk speciális fluoreszcens technikával kimutatható.

A sejtek alakjának kialakításában fontos szerepe van a mikrotubulusoknak, amik speciális fluoreszcens jelöléssel kimutathatók.

Az epidermiszben a sejtek vakuolumaiban **antocianinok** halmozódhatnak fel, ezzel a hajtások lila színűekké válnak. Az antocianinok optikai védelmet adnak.

<http://www.photobiology.info/Solovchenko.html>

ANTOCIANINOK OKOZZÁK A VÖRÖSHAGYMA ALLEVELEI EPIDERMISZÉNEK VÖRÖS SZÍNÉT IS.

A vöröshagyma alleveléről epidermisz nyúzat készíthető, ami a mikroszkóp alatt jól vizsgálható. Ha tömény oldatba helyezük, a citoplazma (és a vakuolum) összehúzódik = plazmolízis.

A SZTÓMAKOMPLEX

A ZÁRÓSEJTEK ÉS MELLÉKSEJTJEIK ANATÓMIAI ÉS MŰKÖDÉSI EGYSÉGE

<http://www.sciencephoto.com/media/30308/enlarge>

Az epidermisz szintjéből kiemelkedő: dohány levele, jázmin szirmlevele
Kutikula, viasz védelmében: Passiflora – golgotavirág csészelevele

http://botit.botany.wisc.edu/botany_130/Anatomy/Leaf/Peel.html

<http://www.cimst.ethz.ch/gallery/index>

Bemutatja a kukorica levelének SEM képét: viasz szemcsék a felületen, és a sajátos, súlyzó alakú zárósejtek és melléksejtjei láthatók.

MELLÉKSEJTES SZTÓMA APPARÁTUSOK

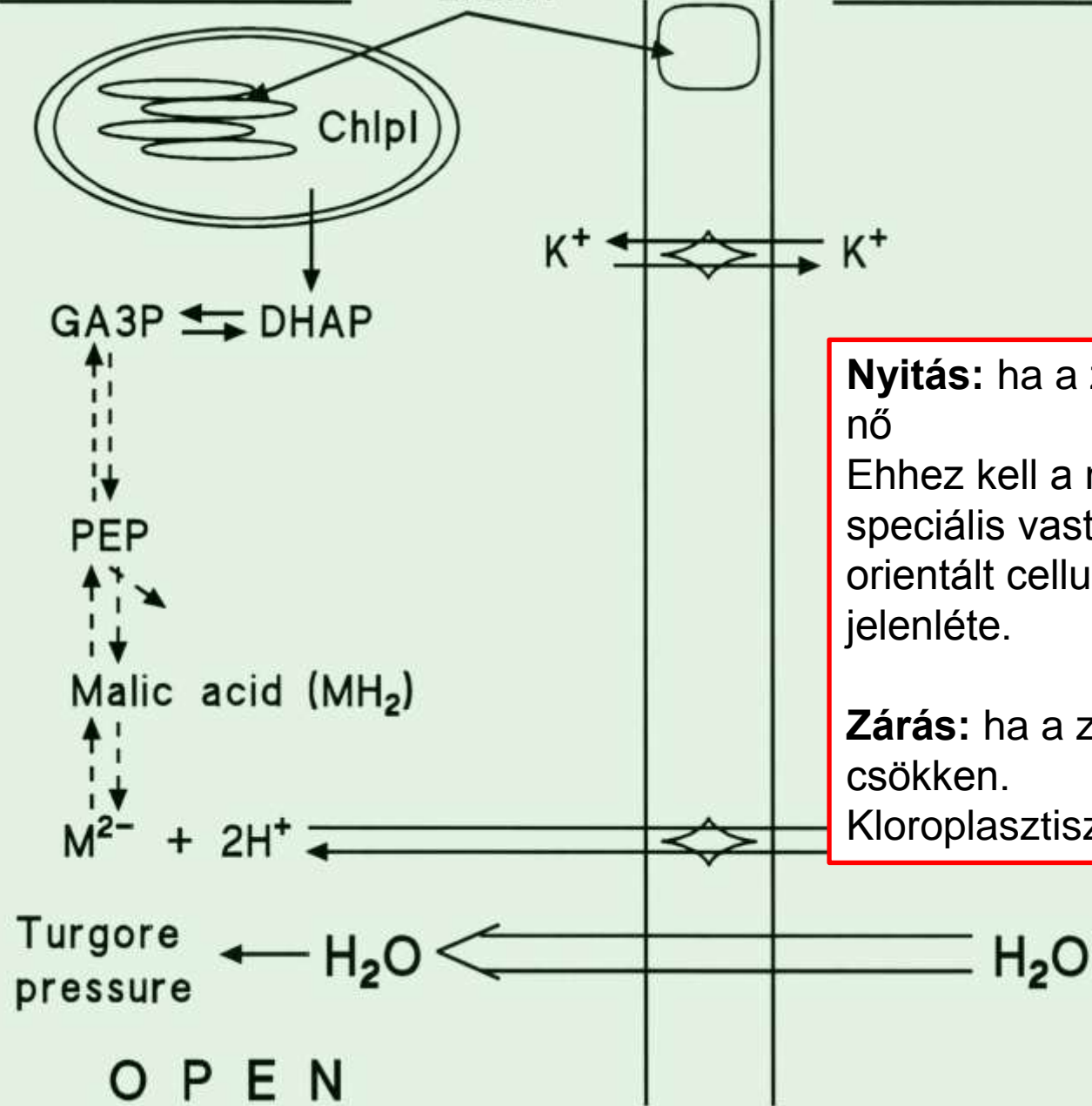
Szabálytalan sejtű (nincs melléksejt)	ANOMOCTTIKUS	(Ranunculaceae)
Kapcsolt sejtű (1 melléksejt van)	DEZMOCTTIKUS	(Bignoniaceae)
Haránt sejtű (2 melléksejt merőleges a zárósejtekre)	DIACCTTIKUS	(Lamiaceae)
Párhuzamos sejtű (2 melléksejt párhuzamos a zárósejtekkel)	PARACTTIKUS	(Rubiaceae...Poaceae)
Egyenlőtlen sejtű (3-5 melléksejt, egyik kisebb)	ANIZOCTTIKUS	(Brassicaceae)
4 melléksejtes	TETRACTTIKUS	(Commelinaceae)
6 melléksejtes	HEXACTTIKUS	(? + Zingiberaceae)
Sok melléksejtes	AKTINOCTTIKUS HELIOCTTIKUS CIKLOCTTIKUS	(Buxaceae, Apocynaceae)

GUARD CELL

LIGHT

Phot.rec.

SUBSIDIARY CELL

Nyitás: ha a zárósejt turgornyomása nő
Ehhez kell a nyílás felőli sejtfal speciális vastagodása és a radiálisan orientált cellulóz mikrofibrillumok jelenléte.

Zárás: ha a zárósejt turgornyomása csökken.
Kloroplasztisz szerepe!

A SZTÓMÁK ELHELYEZKEDÉSE

Az epidermisz szintjéből kiemelkedő

Vízi vagy nagy vízigényes növények színi epidermiszében

Kiemelkedő, emergens sztóma

Az epidermisz szintjében

Semleges vízigényű növények színi és/vagy fonáki epidermiszében

Az epidermisz szintje alá süllyedve

Szárasságtűrő növények fonáki epidermiszében

Besüllyedt sztóma

Pl. fenyő tűlevél

Sztómakripta

Pl. Leander levele

TRICHÓMÁK - SZŐRÖK

FEDŐSZŐRÖK

EGYSEJTŰEK

SOKSEJTŰEK

MIRIGYSZŐRÖK

EGYSEJTŰEK

SOKSEJTŰEK

Humulus lupulus – komló – hop kapaszkodószőrök a száron

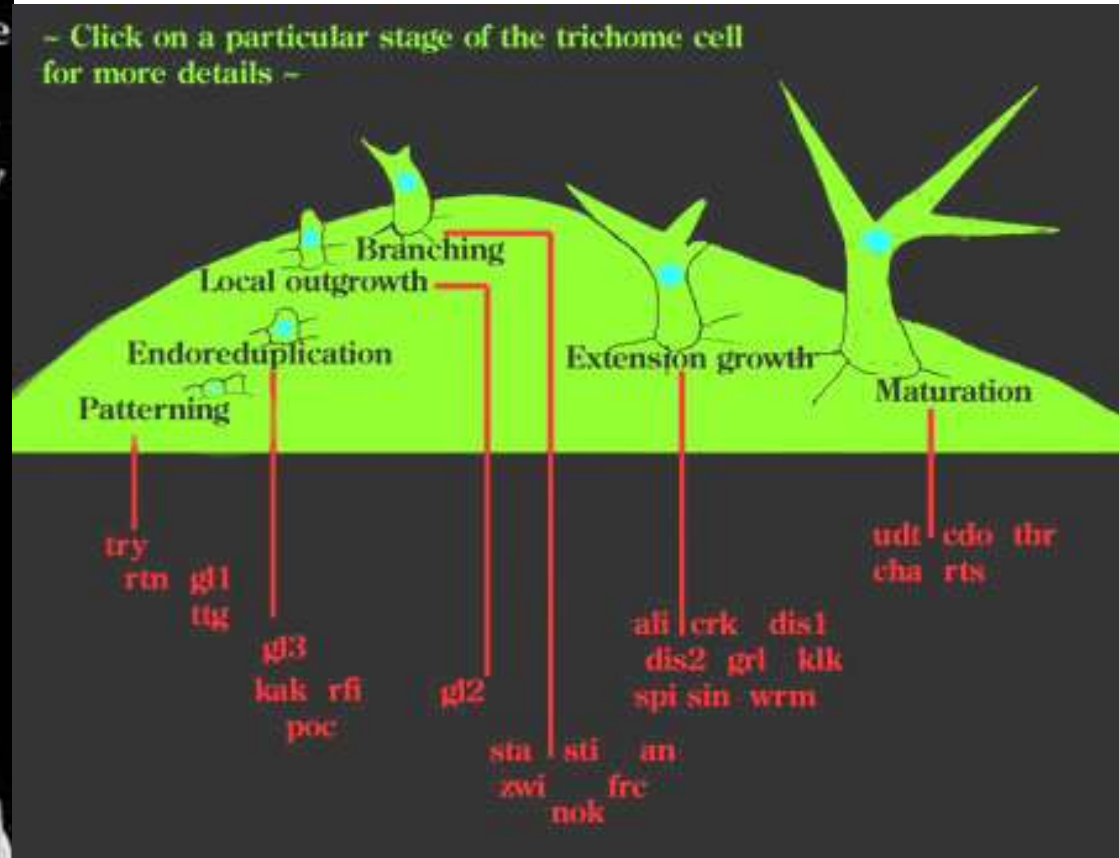
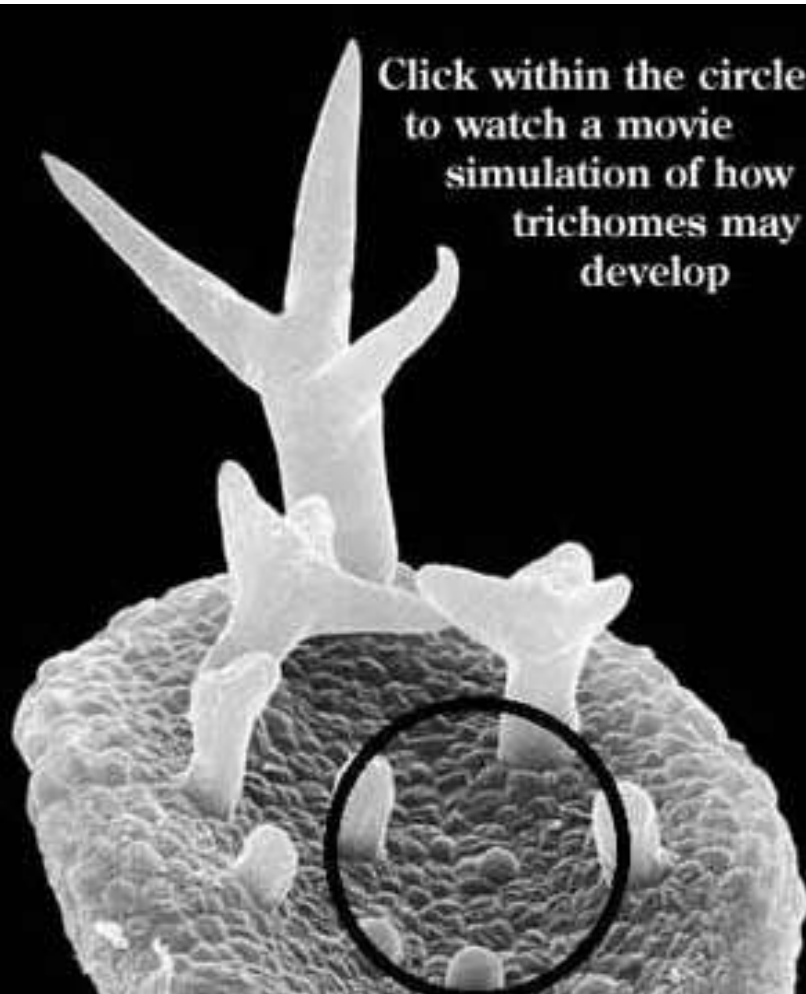
Ezüstfa: csillagszőrök

A csalánszőr, mint mirigyszőr, összetett szerkezetű. Az emergencián ülő szőr egysejtű.

A mirigyszőrök működése: A kiválasztott anyag a fejecskében, a kutikula alatt halmozódik fel. A kutikula felhasadása után kerülhet a külvilágba.

Molekuláris biológiai kutatások a szőr fejlődésének szabályozására

Arabidopsis mutánsok

A szűrők szerepe: optikai védelem – a vízcseppek szétosztatásával meggátolják, hogy a vízcseppek gyűjtőlencseként fókuszálva a fényt, kiégessék a levelet.

A SEJTFAL SZERKEZETE A HAJTÁS EPIDERMISZÉBEN

felszín

- 1, Epikutikuláris viasz**
- 2, Valódi kutikula: (csak kutin és előanyagai)
C16 és C18 hidroxizsírsavak származékainak
poliészterei**

**3, Kutikula: kutin + pektin + hemicellulóz a cellulóz
rostok között**

4, Pektin: pektinsav+ galakturonsav származékai

**5, Cellulóz: fibrilláris és kristályos szerkezet +
interfibrilláris járatok = ektodezmata**

citoplazma felőli oldal

A KUTIKULA szerkezete fajra jellemző, nagymértékben függ ökológiai tényezőktől.

A kutikula finomszerkezete fényszórást, interferenciát okozhat, vagy polarizátor.

A kutikula védheti a gázcserenyílásokat: párologtatás csökkentése

PERIDERMA

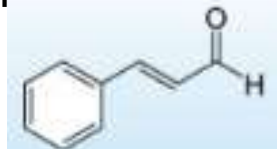
MÁSODLAGOS BŐRSZÖVET

Vastagodó gyökéren és száron is kialakul. A perikambium, parakambium (fellogén), mint másodlagos osztódószövet hozza létre: befelé fellodermát, kifelé a fellomot vagy parát hozza létre. A para vízzáró réteg. A szellőztetést, vízforgalmat a parazemölcsök (lenticellák) biztosítják. Ez utóbbiak alakja, szerkezete fajra jellemző. Példa: cseresznye, bodza.

HÉJKÉREG – RHYTIDOMA - (BARK)

Harmadlagos bőrszövet. A fellogén továbbműködve folyamatosan parát termel, A fellogén sejtszigetek eloszlása, nagysága, osztódási intenzitása fajra jellemző. A keletkező sejtekbe különböző anyagok rakódhatnak be; ezzel fajra jellemző színt adnak a fák „kérge”=héjkérge.

FONTOS! A héjkéreg belsejéhez az elhaló háncs szövetrétegei kapcsolódnak. A „fakéreg különleges felhasználása: a fahéjfa (Cinnamon) kérge, amely fahéjaldehidet tartalmaz: Cinnamic aldehyde (E)-3-phenyl-2-propenal

A parafa termelése: Paratölgy, *Quercus suber*. Dél-Franciaország

Dugókészítés, hőszigetelés, stb.

Paraléc: kecskerágó, mezei szil

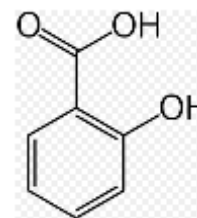
Héjkéreg-művészet: ausztrál aboroginal art

A papírkérgű fa – paperbark tree : Az ausztrál aboriginek hőszigetelésre használják, használták: kunyhójukat fedték vele.

A fakéreg, mint gyógyszer

A kinint először a dél-amerikai [cinchona](#) fa kérgéből vonták ki [1817](#)-ben [Pierre Joseph Pelletier](#) és [Joseph Bienaimé Caventou](#) francia kutatók. A név a kecsua (inka) *quina* vagy *quina-quina* szóból ered, mely a cinchona fa kérgét jelöli (szó szerint „szent fakéreg”, vagy „kérges kérges”). 1820 előtt a kérget kiszárították és finom porrá őrölték, majd belekeverték valamilyen italba (általában borba). (Wikipedia)

A **szalicilsav** (INN: *salicylic acid*) (a fűzfa *Salix* latin nevéből, melynek **kérgében** található) egy béta-hidroxisav ($C_6H_4(OH)CO_2H$), melyben az -OH csoport és a karboxilcsoport szomszédos helyzetű.

Növényi hormon. A salicin anyagcseréje során keletkezik. Legismertebb rokonvegyülete az acetilszalicilsav, mely (többek között) az Aspirin nevű gyógyszer hatóanyaga.

A VIII. Magyar Gyógyszerkönyvben **Acidum salicylicum** néven hivatalos.

RHIZODERMISZ

A GYÖKÉR BŐRSZÖVETE

A GYÖKÉRSZŐR

Egyetlen rhizodermisz sejt.

Ritkán ágazás is van.

Hossz: 80 – 1500 μm , átmérő: 5 – 17 μm

Nagy vacuolum, vékony sejtfal.

Kialakulás trichoblast-ból, inekvális sejtosztódással.

A differenciálódás helyén dupla sejtfal: a gyökérszőr a belsővel folytonos.

Sejtnag a megnyúlás csúcsán. ER, riboszóma, Golgi is a csúcs közelében.

Nincs osztódás, de DNS replikáció folyik. A sejtnag mérete nő POLIPLOIDIA

Életképesség: pár nap, elhalás vagy suberizálódás, lignifikáció.

Szerep: vízfelvétel, ásványos táplálkozás, kapcsolat a környezettel:

Anyagkiválasztás: kelátorok, proton

Pillangósok: Rhizobium felvétele

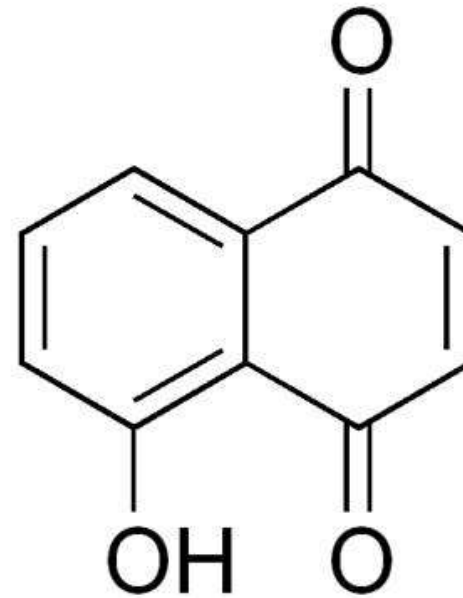
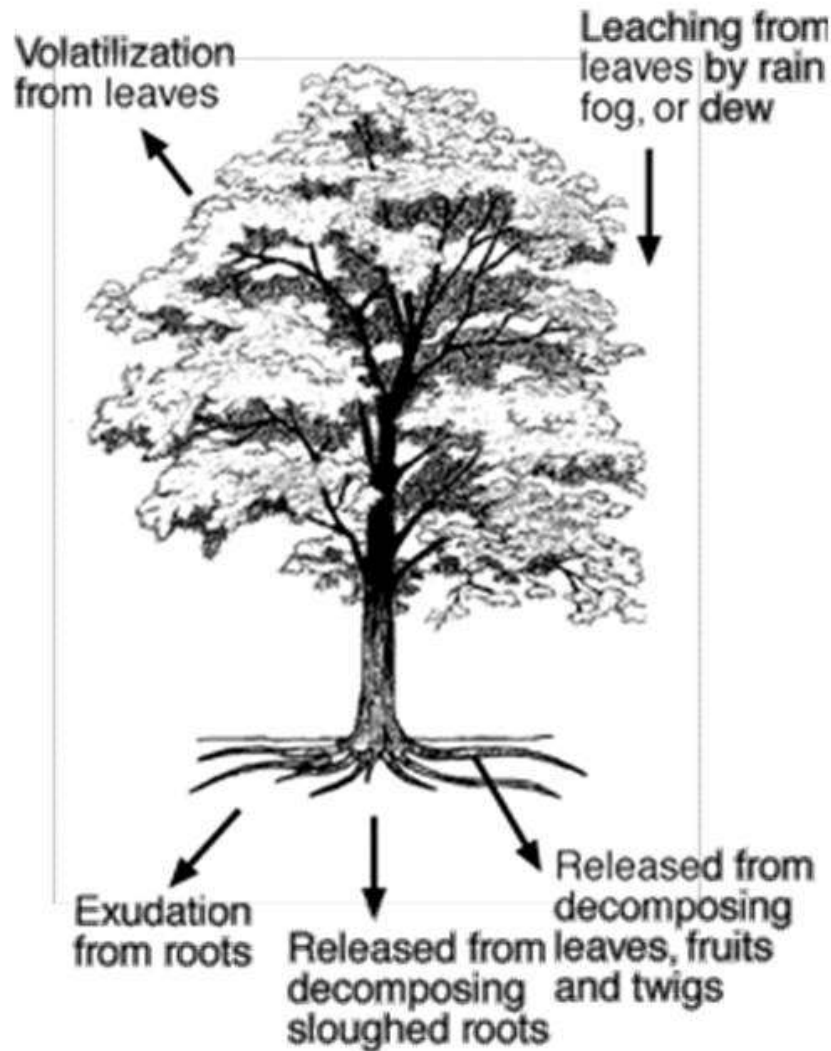
Mikorrhiza, baktériumok

Kialakulás: csak meghatározott sejtekből.
Elméletek a szabályozásáról.
Mikrotubulus rendszer jelentős benne.

A gyökérszőrök élettani szerepe:

- Vízfelvétel, ásványi anyagok felvétele (kiválasztás révén is pl. H^+ , kelátorok)
- A nirogénkötő baktériumok felvétele
- Kölcsönhatás a talajbaktériumokkal
- Kölcsönhatás a gombafonalakkal

Fekete dió: negatív allelopátia

JUGLON

A juglon előanyaga a lehullott levelekből, termésfalból kerül a talajba, de a gyökér is kiválasztja. Baktériumok alakítják juglonná.

Gátolja a sejtek differenciálódását, így a gyökérszőr képződését és a gyökérsüveg sejtjeinek programozott elhalását. Így a növények vízfelvétele gátolt, a növények vagy ki sem csíráznak vagy a kifejlett növények elhervadnak. „Walnut wilting” = „Diófa okozta hervadás” pl. paradicsom

VELAMEN: epifiton orchideák sokrétegű rhizodermisze

A felszíni sejtek felszínrel párhuzamos falai lebomlanak, így tölcsérsékként fel tudják venni a vizet. Az elhalt sejtekben levegő is van, ezért fehéres színű az orchideák légygyökerének felszíne.